

FRAGMENTA FAUNISTICA

Tom XVIII

Warszawa, 5 X 1972

Nr 14

Regina BAŃKOWSKA

Przegląd polskich gatunków z rodziny *Pipunculidae* (Diptera)

[Z 20 rysunkami w tekście]

Rodzina *Pipunculidae* obejmuje drobne muchówki pasożytujące w ciele pluskwiaków równoskrzydłych (*Homoptera*). Odgrywają one dość poważną rolę w ograniczaniu liczebności tych pluskwiaków na uprawach, a tym samym zaliczają się do owadów pożytecznych dla gospodarki człowieka.

Wiadomości dotyczące występowania *Pipunculidae* na terenie Polski są bardzo skąpe i rozproszone po spisach faunistycznych obejmujących całość muchówek danego obszaru. Stosunkowo najwięcej danych posiadamy z terenu Pomorza dzięki wykazom CZWALINY (1893), ENDERLEINA (1908), KARLA (1935) i RÜBSAAMENA (1901). Nieco danych z terenu Mazowsza podaje SZNABL (1881) oraz z Puszczy Białowieskiej SACK (1925). Poza tym należy jeszcze wymienić opracowanie BECKERA (1897) z terenu Śląska oraz wykazy muchówek BOBKA (1890), LOEWA (1870) i NOWICKIEGO (1873) z Tatr, GRZEGORZKA (1873) i NOWICKIEGO (1873) z Doliny Sądeckiej i BOBKA (1894) z okolic Przemyśla.

Ponieważ brak jest zbiorczej pracy o rozmieszczeniu w Polsce gatunków tej rodziny muchówek, wydaje się celowe przygotowanie niniejszego opracowania. Jest ono oparte na materiałach krajowych, zebranych w ciągu ostatnich 20 lat przez pracowników Instytutu, metodą koszenia czerpakiem lub łowienia siatką „na upatrzonego” na kwiatach i liściach krzewów.

Zostały tu także wykorzystane dawne materiały ze zbiorów O. KARLA i G. SCHROEDERA z Pomorza oraz z Sudetów, które nie były dotychczas publikowane bądź były źle oznaczone.

Ogółem wykazano z Polski 47 gatunków *Pipunculidae*, w tym 13 nowych dla fauny krajowej. Podano dokładne opisy tych ostatnich, a także zamieszczono odpowiednie rysunki.

Ujęcie taksonomiczne omawianej rodziny muchówek jest oparte na najnowszych europejskich opracowaniach: COE (1966), COLLIN (1956) i SACK (1935).

Rozmieszczenie w Polsce podano według regionizacji przyjętej w Katalogu Fauny Polski.

Podrodzina *Chalarinae*Rodzaj *Verrallia* MIK, 18991. *Verrallia aucta* (FALLÉN, 1817)

Gatunek europejski. W Polsce dotychczas znany z okolic Słupska na Pomorzu (KARL 1935) i ze Śląska (BECKER 1897).

Materiał. Nizina Mazowiecka: Puszcza Kampinoska, 15 VI 1952, 1 ♂. Sudety Zachodnie: Szklarska Poręba pow. Jelenia Góra, 8 VII 1958, 1 ♀. Wyżyna Małopolska: Grabowiec pow. Pińczów, 17 VII 1956, 1 ♀. Wyżyna Lubelska: Zwierzyniec pow. Zamość, 8 VI 1960, 1 ♀.

2. *Verrallia pilosa* (ZETTERSTEDT, 1838)

Gatunek rozmieszczony w północnej i środkowej Europie. Z Polski wykazany ze Słupska na Pomorzu (KARL 1935), z Ciechocinka i Warszawy (SZNABL 1881) oraz ze Śląska (BECKER 1897).

3. *Verrallia villosa* (VAN ROSER, 1840)

Gatunek europejski, poławiany dość rzadko. W Polsce wykazany jedynie ze Słupska na Pomorzu (KARL 1935).

Materiał. Nizina Mazowiecka: Klembów pow. Wołomin, 5 VI 1958, 1 ♀.

Rodzaj *Chalarus* WALKER, 18344. *Chalarus basalis* (LOEW, 1873)

Gatunek znany ze środkowej Europy. W Polsce wymieniany jedynie z terenów dawnej Galicji (NOWICKI 1873).

5. *Chalarus fimbriatus* COE, 1966

Gatunek opisany z Anglii. Nowy dla fauny Polski.

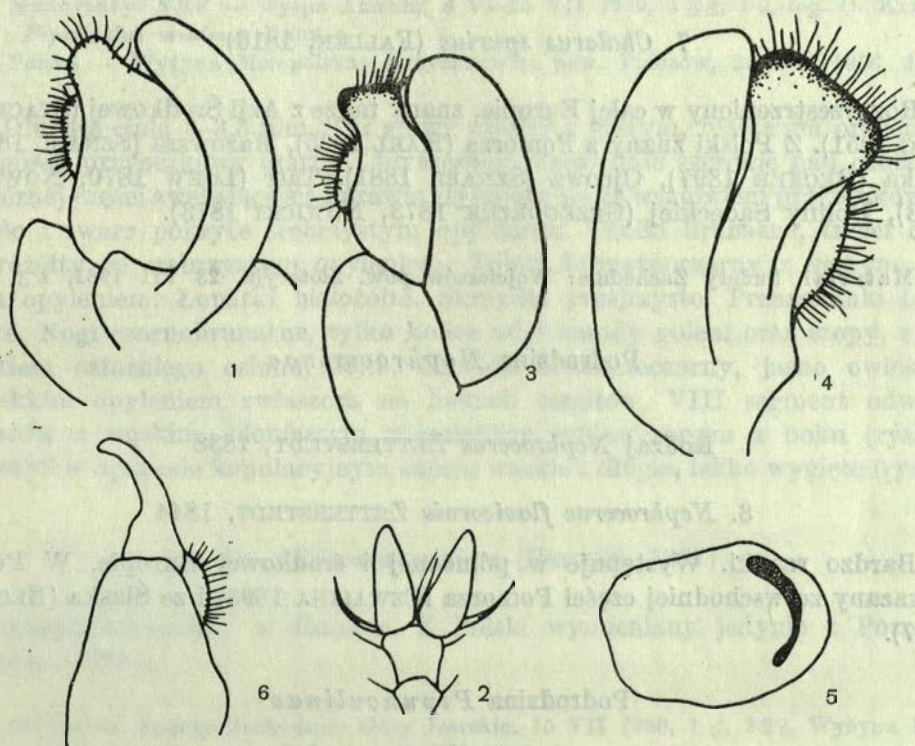
Materiał. Pojezierze Pomorskie: Słupsk, 14–22 VII 1921, 4 ♂♂, 26 VI 1922, 1 ♀, leg. O. KARL et det.: *Chalarus holosericeus* MEIG.

Długość ciała 1,5 mm. Tył głowy i czoło brunatne, matowe. Nad czułkami znajduje się wyraźna srebrzysta plama z opylania. Twarz jest również pokryta

srebrzystym opyleniem. Czułki brunatne, trzeci człon nieco jaśniejszy, brązowy. Tułów brunatny, na śródpleczu i tarczce lekko błyszczący. Skrzydła dość szerokie, przezryste. Przezmianki brudnożółte. Nogi jasno ubarwione, jedynie uda nieco ciemniejsze, szarawe. U samce przyłgi na stopach małe, krótsze niż ostatni człon stóp. Owłosienie tułowia i nóg u obojga płci jasne. Odwłok brunatny, na tergitech błyszczący. W aparacie kopulacyjnym samca surstyli wyraźnie zwężone na końcu (rys. 1).

6. *Chalarus latifrons* HARDY, 1943

Gatunek rozprzestrzeniony w Ameryce Północnej, ostatnio znaleziony także w Europie: Anglia, Niemcy i Skandynawia (COLLIN 1956). Nowy dla fauny Polski.

Rys. 1-6.

- 1 - *Chalarus fimbriatus* COE, Słupsk, aparat kopulacyjny ♂. 2 - *Ch. latifrons* HARDY, Słupsk, zakończenie przedniej stopy ♀. 3 - *Ch. spurius* (FALL.), Wojcieszów, aparat kopulacyjny ♂. 4 - *Ch. latifrons* HARDY, aparat kopulacyjny ♂. 5 - *Alloneura littoralis* BECK., Krzyżanowice, znamię na VIII segmencie odwłoka ♂. 6 - *A. littoralis* BECK., aparat kopulacyjny ♂.

Materiał. Pojezierze Pomorskie: Słupsk, 10 VI 1917, 1 ♂, leg. O. KARL et det.: *Chalarus spurius* (FALL.); 15 VIII 1912, 1 ♀, leg. O. KARL et det.: *Chalarus holosericeus* (MEIG.).

Długość ciała 1,5–2 mm. Tył głowy i czoło brunatne, matowe. U samców nad czułkami znajduje się srebrzysta plama z opylenia, u samic całe czoło lekko opylone. Czułki brunatne. Twarz pokryta srebrzystym opyleniem. Tułów brunatny, śródplecze i tarczka błyszczące. Skrzydła lekko przydymione. Przemianki u samców szarobrunatne, u samic jaśniejsze, brudnożółte. Nogi brunatne, u samców na udach tylnych nóg, na stronie grzbietowej, występują długie, jasne szczeciny. U samic nogi są jaśniej ubarwione. Przyłgi przednich i środkowych nóg duże, wyraźnie dłuższe niż ostatni człon stóp (rys. 2). Odwłok brunatny, matowy. Owłosienie całego ciała jasne. Aparat kopulacyjny samca, w odróżnieniu od *Ch. spurius* (rys. 3), jest duży a surstyli silnie rozszerzone na końcu (rys. 4). U samic pokładelko wyraźnie wydłużone, a szyćlecik prawie prosty.

7. *Chalarus spurius* (FALLÉN, 1816)

Rozprzestrzeniony w całej Europie, znany także z Azji Środkowej (STACKELBERG 1951). Z Polski znany z Pomorza (KARL 1935), Mazowsza (SZNABL 1881), Śląska (BECKER 1897), Ojcowa (SZNABL 1881), Tatr (LOEW 1870, NOWICKI 1873), Doliny Sądeckiej (GRZEGORZEK 1873, NOWICKI 1873).

Materiał. Sudety Zachodnie: Wojcieszów pow. Złotoryja, 23 VII 1961, 1 ♂.

Podrodzina *Nephrocerinae*

Rodzaj *Nephrocerus* ZETTERSTEDT, 1838

8. *Nephrocerus flavicornis* ZETTERSTEDT, 1844

Bardzo rzadki. Występuje w północnej i środkowej Europie. W Polsce wykazany ze wschodniej części Pomorza (CZVALINA 1893) i ze Śląska (BECKER 1897).

Podrodzina *Pipunculinae*

Rodzaj *Alloneura* RONDANI, 1856

9. *Alloneura geniculata* (MEIGEN, 1824)

Pospolity w całej Europie. Z Polski wymieniany z Pomorza (KARL 1935, CZVALINA 1893), z kilku stanowisk na Mazowszu (SZNABL 1881), ze Śląska

(BECKER 1897), Tatr (BOBEK 1890) i Doliny Sądeckiej (GRZEGORZEK 1873, NOWICKI 1873).

Materiał. Pobrzeże Bałtyku: Drożkowe Łąki pow. Wolin, 30 VII 1966, 1 ♂. Nizina Mazowiecka: Zaborów pow. Pruszków, 5 VI 1960, 1 ♂. Wyżyna Małopolska: Krzyżanowice pow. Pińczów, 5 VIII 1953, 1 ♂, 15–25 VII 1956, 1 ♂, 3 ♀♀. Nizina Sandomierska: Nisko, 15 VII 1958, 1 ♂. Kotlina Nowotarska: Nowy Targ, 20 VI 1958, 1 ♂. Pieniny: Krościenko, 21 VIII 1957, 1 ♂.

10. *Alloneura littoralis* (BECKER, 1897)

Gatunek został opisany na podstawie okazów zebranych na wyspach Sylt i Amrum (NRF). Ponadto wykazano go z Anglii (COE 1966) i Danii (LYNEBORG 1965). Nowy dla fauny Polski.

Materiały. NRF — wyspa Amrum, 8 VI–25 VII 1929, 3 ♂♂, 1 ♀, leg. O. KARL et det.: *Pipunculus minimus* BECK.

Polska — Wyżyna Małopolska: Krzyżanowice pow. Pińczów, 25 VII 1956, 1 ♂.

Długość ciała 3–3,5 mm. Tył głowy czarny z gęstym, białawym opyleniem. Wzgórek przyoczkowy czarny i błyszczący. Czoło dość szerokie nad czułkami, w górnej części zwązające się i prawie stykające się ze wzgórkami przyoczkowymi. Czoło i twarz pokryte srebrzystym opyleniem. Czulki brązowe, trzeci człon szarozółty ze srebrzystym opyleniem. Tułów brązoczarny z gęstym, białym opyleniem. Łopatki białozółte. Skrzydła przejrzyste. Przechwytki białozółte. Nogi czarnobrunatne, tylko końce ud i nasady goleni oraz stopy, z wyjątkiem ostatniego członu, żółte. Odwłok brązoczarny, jasno owłosiony z lekkim opyleniem zwłaszcza na bokach tergitów. VIII segment odwłoka samców z wąskim, błoniastym znamieniem umieszczonym z boku (rys. 5). Surstyli w aparacie kopulacyjnym samca wąskie i długie, lekko wygięte (rys. 6).

11. *Alloneura minima* (BECKER, 1897)

Rozprzestrzeniony w Europie. Z Polski wymieniany jedynie z Poznania (BECKER 1897).

Materiał. Sudety Zachodnie: Góry Izerskie, 15 VII 1960, 1 ♂, 2 ♀♀. Wyżyna Małopolska: Krzyżanowice pow. Pińczów, 25 VII 1956, 1 ♂.

12. *Alloneura sylvatica* (MEIGEN, 1824)

Występuje w całej Europie. Z Polski wykazany z Pomorza (CZWAŁINA 1893, ENDERLEIN 1908, KARL 1935), Tucholi (RÜBSAAMEN 1901), Mazowsza

(SZNABL 1881), Śląska (BECKER 1897) i Doliny Sądeckiej (GRZEGORZEK 1873, NOWICKI 1873).

Materiał: Pobrzeże Bałtyku: Międzyzdroje pow. Wolin, 12 VII 1964, 1 ♂, 24–25 VI 1965, 2 ♂♂. Nizina Mazowiecka: Puszcza Kampinowska, 5 VII 1953, 1 ♂. Puszcza Białowieska, 25 V 1966, 1 ♂. Sudety Zachodnie: Góry Izerskie, 15 VII 1960, 1 ♂, 4 ♀♀. Wyżyna Małopolska: Krzyżanowice, 22 VII–3 VIII 1956, 1 ♂, 6 ♀♀; Skowronno pow. Pińczów, 19 VI 1957, 1 ♀. Kotlina Nowotarska: Nowy Targ, 21 VI 1958, 1 ♂. Bieszczady: Wetlina pow. Lesko, 23 VI 1960, 1 ♂; Ustrzyki Dolne, 14 VI 1960, 1 ♀. Smolnik, 29 VIII 1961, 1 ♀, Dwernik, 22–26 V 1963, 3 ♂♂, 2 ♀♀, Bereżki, 16 VI 1970, 2 ♂♂, Ustrzyki Górne, 29–30 V 1963, 6 ♂♂, 3 ♀♀, 26 VIII 1961, 1 ♀, Szeroki Wierch, 16 VI 1970, 1 ♂.

Rodzaj *Dorylomorpha* ACZÉL, 1939

13. *Dorylomorpha clavifemora* COE, 1966

Gatunek niedawno opisany z Anglii. Nowy dla fauny Polski.

Materiał. Puszcza Białowieska, na turzycowisku, 25 V 1957, 1 ♂.

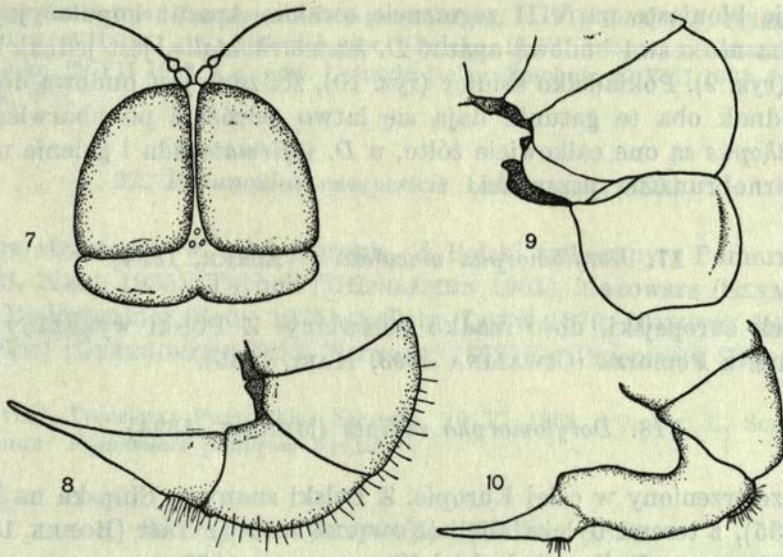
Długość ciała 3,5 mm. Tył głowy wypukły, czarny i błyszczący. Czoło wąskie (rys. 7), w górnej części błyszczące, w dolnej szaro opylone. Cała twarz szaro opylona. Czułki czarne, trzeci człon nieco jaśniejszy, brunatny, z wyraźnie zaostrozonym końcem. Tułów czarny, błyszczący. Skrzydła lekko przydymione. Przechwytki żółte. Nogi szarżółte z brunatnymi przepaskami na udach i голениach. Odwłok cały czarny i błyszczący. Aparat kopulacyjny samca dość duży, błoniaste znamię na VIII segmencie wyraźnie widoczne, duże.

14. *Dorylomorpha extricata* COLLIN, 1937

Gatunek europejski, z Polski dotychczas nie wykazywany.

Materiał. Pojezierze Pomorskie: Słupsk, 29 V 1919, 1 ♀, leg. O. KARL et det.: *Pipuncululus rufipes* (MEIG.).

Długość ciała 3 mm. Tył głowy czarny, szaro opylony. Trójkąt przyoczkowy i górna część czoła czarne i błyszczące. Dolna część czoła i twarz ze srebrzystym opyleniem. Czułki brunatne, trzeci człon jaśniejszy, żółtawy, wyraźnie zaostrozony na końcu. Tułów brunatnoczarny, szaro opylony na śródpleczu i tarczce. Skrzydła z jasnożółtawymi żyłkami, zwłaszcza przy nasadzie. Przechwytki żółte. Nogi żółte, jedynie uda pośrodku z brunatnymi przepaskami. Odwłok czarny i błyszczący z lekkim, szarym opyleniem. Część podstawowa pokładelka brunatnoczarna, sztylecik jasny, brązowy. Między częścią podstawową a sztylecikiem jest wyraźne przewężenie. Sztylecik równomiernie zwęża się ku końcowi i jest dłuższy od części podstawowej (rys. 8).

Rys. 7-10.

7 - *Dorylomorpha clavifemora* COE, Puszcza Białowieska, głowa ♂ (z góry). 8 - *D. extricata* COLL., Słupsk, pokładelko. 9 - *D. infirmata* COLL., Bieszczady, zakończenie odwłoka ♂. 10 - *D. infirmata* COLL., pokładelko.

15. *Dorylomorpha haemorrhoidalis* (ZETTERSTEDT, 1838)

Gatunek rozprzestrzeniony w Europie. Z Polski wykazany dotychczas z okolic Słupska na Pomorzu (KARL 1935).

Materiał. Nizina Mazowiecka: Puszcza Kampinowska, 14 VI 1955, 1 ♂. Wyżyna Lubelska: Lasy Janowskie pow. Janów Lubelski, 26 V 1960, 1 ♀.

16. *Dorylomorpha infirmata* COLLIN, 1937

Gatunek europejski, opisany z Anglii. Z Polski dotychczas nie był znany

Materiał. Bieszczady: Bereżki, 16 VI 1970, 2 ♀♀, Ustrzyki Górne pow. Ustrzyki Dolne 29 V 1963, 1 ♂.

Długość ciała 2,5-3 mm. Tył głowy wypukły, czarny i błyszczący. Wzgórek przyczkowy i górna część czoła u samców i u samic czarne i błyszczące, jedynie nad czułkami wyraźnie szaro opylone. Twarz dość szeroka, ze srebrzystoszarym opyleniem. Czulki brunatne, trzeci człon ze srebrzystym opyleniem. Tułów czarny, błyszczący, jedynie z boku lekko opylony. Skrzydła nieco przydymione. Przezmianki żółte. Nogi czarno-żółte. Odwłok czarny i silnie błyszczą-

cy. Znamię błoniaste na VIII segmencie owalne. Aparat kopulacyjny samca przypomina nieco swą budową aparat *D. haemorrhoidalis*, jest jednak znacznie mniejszy (rys. 9). Pokładelko samicy (rys. 10), zbliżone jest budową do *D. xanthopus*, jednak oba te gatunki dają się łatwo odróżnić po ubarwieniu nóg. U *D. xanthopus* są one całkowicie żółte, u *D. infirmata* uda i golenie mają szerokie, czarnobrunatne przepaski.

17. *Dorylomorpha maculata* (WALKER, 1834)

Gatunek europejski, dość rzadko polawiany. Z Polski wykazany dotychczas jedynie z Pomorza (CZVALINA 1893, KARL 1935).

18. *Dorylomorpha rufipes* (MEIGEN, 1824)

Rozprzestrzeniony w całej Europie. Z Polski znany ze Słupska na Pomorzu (KARL 1935), z terenu byłej Galicji (NOWICKI 1873), z Tatr (BOBEK 1890, NOWICKI 1873) oraz z Doliny Sądeckiej (GRZEGORZEK 1873).

Materiał. Sudety Zachodnie: Szklarska Poręba pow. Jelenia Góra, 7 VII 1958, 1 ♂. Bieszczady: Baligród pow. Lesko, 2 VI 1958, 1 ♂; pow. Ustrzyki Dolne: Dwernik, 25 V 1963, 2 ♂♂, Bereżki, 16 VI 1970, 3 ♂♂, Połonina Caryńska, 15 VII 1970, 1 ♂, Ustrzyki Górne, 29 V 1963, 1 ♂, 29–30 V 1963, 6 ♂♂, 2 ♀♀.

19. *Dorylomorpha xanthocera* (KOWARZ, 1887)

Znany ze środkowej i południowej Europy. Z Polski wykazany ze Słupska na Pomorzu (KARL 1935) i ze Śląska (BECKER 1897).

20. *Dorylomorpha xanthopus* (THOMSON, 1869)

Gatunek rozprzestrzeniony w środkowej i północnej Europie. W Polsce znany z Pomorza (KARL 1935) i ze Śląska (BECKER 1897).

Rodzaj *Pipunculus* LATREILLE, 1802

21. *Pipunculus ater* MEIGEN, 1824

Pospolity w całej Europie. Z Polski wykazany z Pomorza (CZVALINA 1893, KARL 1935), ze Śląska (BECKER 1897), Krakowa (NOWICKI 1873) oraz z Doliny Sądeckiej (GRZEGORZEK 1873, NOWICKI 1873).

Materiał. Pobrzeże Bałtyku: Drożkowe Łąki pow. Wolin, 2 VIII 1963, 1 ♀. Pojezierze Pomorskie: Szczecin, 10 VI 1916, 1 ♂, 4 VII 1907, 1 ♂. Nizina Mazowiecka: Puszcza Kampinoska, VI 1954, 1 ♂, Skierniewice, 7 VIII 1960, 1 ♂. Puszcza Białowieska, 24 V 1966,

2 ♀♀. Sudety Zachodnie: Czarniawa Zdrój pow. Lubań, 11 VII 1958, 1 ♂; Pilichowice pow. Lwówek Śl., 21 VII 1961, 1 ♀; Zieleniec pow. Kłodzko, 16 VII 1961, 1 ♂. Bieszczady: Wetlina pow. Lesko, 29 VII 1962, 1 ♂; pow. Ustrzyki Dolne: Smolnik, 29 VIII 1961, 1 ♂, Bereżki, 21 V 1968, 1 ♂.

22. *Pipunculus campestris* LATREILLE, 1804

Rozprzestrzeniony w całej Europie. Z Polski wykazany z Pomorza (CZWAŁINA 1893, KARL 1935), Tucholi (RÜBSAAMEN 1901), Mazowsza (SZNABL 1881), Puszczy Białowieskiej (SACK 1925), z Tatr (LOEW 1870, NOWICKI 1873), Doliny Sądeckiej (GRZEGORZEK 1873, NOWICKI 1873) i z Przemysła (BOBEK 1894).

Materiał. Pojezierze Pomorskie: Szczecin, 10 VI 1908, 1 ♀, leg. E. SCHMIDT, det. G. SCHROEDER: *Pipunculus pratorum* FALL.

23. *Pipunculus spinipes* MEIGEN, 1830

Gatunek europejski. Z Polski dotychczas nie był notowany.

Materiał. Sudety Zachodnie: Szklarska Poręba pow. Jelenia Góra, VI–VII 1905, 1 ♀, 9 VII 1958, 1 ♀. Wyżyna Małopolska: Krzyżanowice pow. Pińczów, 17 VII 1956, 1 ♂, Bieszczady: Lesko, 13 VI 1960, 1 ♂.

Długość ciała 5–6 mm. Tył głowy czarny z szarym opyleniem. Trójkąt przyoczkowy mały, czarny i błyszczący. Czoło wąskie, srebrzysto opylone, z małą plamką ciemniej ubarwioną pośrodku. Twarz srebrzysto opylona. Czułki czarne, matowe, u samic nieco jaśniejsze, brunatne. Aparat gębowy jasno-żółty. Tułów czarny, śródplecze i tarczka silnie błyszczące, tylko boki tułowia szaro opylone. Skrzydła duże, wyraźnie przydymione. Przechwianki żółte. Nogi czarne, tylko końce ud i nasady goleni żółte. U samic nogi jaśniejsze. Odwłok czarny, błyszczący, jedynie tergity z boku szaro opylone. U samców błoniaste znamię na VIII segmencie odwłoka jest wąskie, szczelinowate, z wystającym wyrostkiem pośrodku (rys. 11). U samic pokładelko duże, sztylcik długie i lekko wygięte (rys. 12).

24. *Pipunculus thomsoni* BECKER, 1897

Rozprzestrzeniony w całej Europie. Z Polski wykazany z Pomorza (KARL 1935) i z Legnicy na Śląsku (BECKER 1897).

Materiał. Pojezierze Pomorskie: Szczecin, 9 VI 1907, 1 ♀, leg. E. SCHMIDT, det. G. SCHROEDER: *Pipunculus pratorum* FALL. Nizina Mazowiecka: Podkowa Leśna pow. Pruszków, 26 VI 1961, 1 ♀. Wyżyna Małopolska: Lemańsk pow. Częstochowa, 6 VII 1952, 1 ♂. Sudety Zachodnie: Srebrna Góra pow. Ząbkowice Śl., 3 VI 1958, 1 ♂. Bieszczady:

Lesko, 12 VI 1960, 1 ♂, Cisna pow. Lesko, 24 VII 1962, 1 ♀; Szeroki Wierch pow. Ustrzyki Dolne, 3 VII 1968, 1 ♀.

25. *Pipunculus varipes* MEIGEN, 1824

Gatunek europejski. Z Polski wykazany jedynie z Głuszycy w Sudetach (BECKER 1897).

Materiał. Puszcza Białowieska, 13 VII 1965, 1 ♀. Sudety Zachodnie: Świeradów Zdrój pow. Lwówek Śl., 13 VII 1960, 1 ♂, Szklarska Poręba pow. Jelenia Góra, VII 1919, 1 ♂, leg. G. SCHROEDER et det.: *Pipunculus campestris* LATR. Bieszczady: Cisna pow. Lesko, 25 VII 1952, 1 ♀.

26. *Pipunculus zugmayeriae* KOWARZ, 1887

Znany ze środkowej Europy. Z Polski wykazany dotychczas z Legnicy na Śląsku (BECKER 1897).

Materiał. Pojezierze Pomorskie: Szczecin, 10 VI 1908, 3 ♂♂, 1 ♀, leg. E. SCHMIDT, det. G. SCHROEDER: *Pipunculus pratorum* FALL.; Słupsk, 16 V 1939, 2 ♂♂, 7 VI 1917, 1 ♂, leg. O. KARL et det.: *Pipunculus campestris* LATR. Bieszczady: Wetlina pow. Lesko, 19-21 VI 1960, 2 ♂♂; pow. Ustrzyki Dolne, Bereźki, 14 VI 1970, 1 ♀, Szeroki Wierch, 16 VI 1970, 1 ♂.

Rodzaj *Cephalops* FALLÉN, 1810

27. *Cephalops aeneus* FALLÉN, 1810

Gatunek europejski. Z Polski wykazany dotychczas z Pomorza (KARL 1935) ze Śląska (BECKER 1897).

Materiał. Pojezierze Pomorskie: Słupsk, 5 IX 1933, 1 ♂, 12 VI 1911, 1 ♂, okolice Słupska, 15 VIII 1912, 1 ♀, 10 VI 1916, 1 ♀, leg. O. KARL et det.: *Pipunculus maculatus* WALK. Bieszczady: Bereźki pow. Ustrzyki Dolne, 25 VIII 1968, 1 ♂.

28. *Cephalops furcatus* (EGGER, 1860)

Znany z całej Europy. Z Polski wykazany z Głuszycy w Sudetach (BECKER 1897).

29. *Cephalops pulchripes* (THOMSON, 1870)

Gatunek rozprzestrzeniony w północnej i środkowej Europie. Z Polski wykazany z Pomorza (KARL 1935) i ze Śląska (BECKER 1897).

30. *Cephalops semifumosus* (KOWARZ, 1887)

Znany z północnej i środkowej Europy. Z Polski wykazany z Pomorza (KARL 1935) i ze Śląska (BECKER 1897).

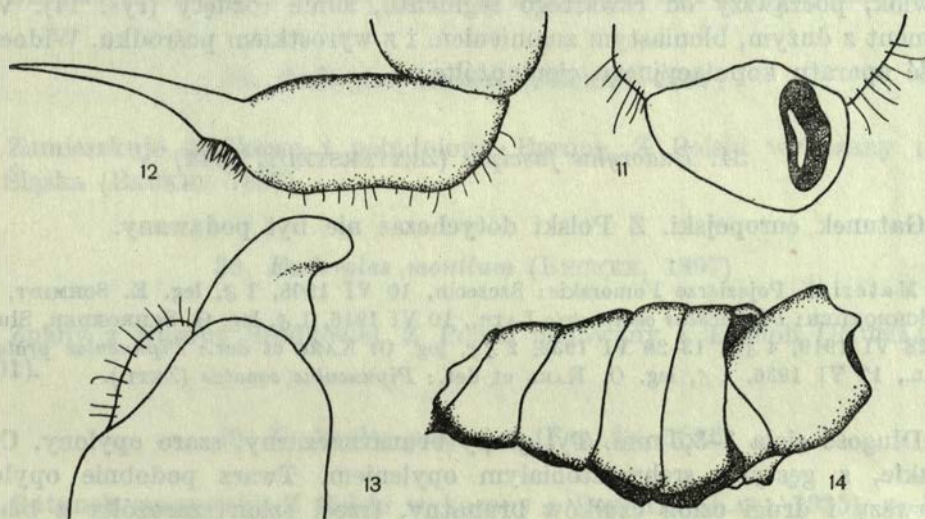
Materiał. Pojezierze Pomorskie: Szczecin, 10 VI 1910, 1 ♀.

31. *Cephalops vittipes* (ZETTERSTEDT, 1844)

Występuje w północnej i środkowej Europie. Z Polski dotychczas nie był wykazywany.

Materiał. Sudety Zachodnie: Radomierz pow. Jelenia Góra, 24 VII 1961, 1 ♂.

Długość ciała 3,5 mm. Tył głowy brunatny, szaro opylony. Trójkąt czołowy czarny i błyszczący. Czoło matowe, ciemne, z szarą plamą nad czułkami. Twarz szaro opylona. Czułki szarobrunatne. Aparat gębowy żółtoszary. Tułów brunatnoczarny, na śródpleczu wyraźnie błyszczący, boki tułowia szaro opylone. Skrzydła przejrzyste, żyłka m_{1+2} prosta. Przechwytaki żółtoszare. Nogi żółtawe, jedynie uda z brunatną, szeroką przepaską pośrodku. Odwłok brunatnoczarny, błyszczący. Aparat kopulacyjny samców duży, surstyli masywne (rys. 13). Błoniaste znamię na VIII segmencie odwłoka szparkowate, wydłużone.

Rys. 11-14.

11 — *Pipunculus spinipes* MEIG., Jelenia Góra, znamię na VIII segmencie odwłoka ♂. 12 — *P. spinipes* MEIG., pokładelko. 13 — *Cephalops vittipes* (ZETT.), Sudety, aparat kopulacyjny ♂. 14 — *Eudorylas elephas* (BECK.), Słupsk, odwłok ♂ (z boku).

Rodzaj *Eudorylas* ACZÉL, 194032. *Eudorylas coloratus* (BECKER, 1897)

Zamieszkuje środkową Europę. Z Polski wykazany z Pomorza (KARL 1935) i ze Śląska (BECKER 1897).

Materiał. Pojezierze Pomorskie: Szczecin, 6 VI 1911, 1 ♀, 10 VI 1916, 2 ♀♀. Wyżyna Małopolska: Krzyżanowice pow. Pińczów, 26 VII 1956, 1 ♀.

33. *Eudorylas elephas* (BECKER, 1897)

Gatunek znany z Europy Środkowej. Z Polski dotychczas nie wykazywany.

Materiał. Pojezierze Pomorskie: Słupsk, 20 VI 1915, 1 ♂, leg. O. KARL et det.: *Pipunculus elephas* (BECK.).

Długość ciała 3,5 mm. Tył głowy popielaty, gęsto opylony. Trójkąt przyoczkowy wydłużony, czarny i matowy. Czoło i twarz z gęstym, srebrzystoszarym opyleniem. Czułki brunatne, trzeci człon żółtawy ze srebrzystym opyleniem, wyraźnie zaostroszony na końcu. Tułów brunatny, cały jasnoszaro opylony. Skrzydła przejrzyste, z żółtym znamieniem. Przechwytki z szarobrunatną główką. Nogi szarozółte, jedynie uda nieco ciemniej ubarwione. Odwłok cały szaro opylony, przy nasadzie tergitów z matowymi, brązowymi przepaskami. Odwłok, począwszy od czwartego segmentu, silnie rozdęty (rys. 14). VIII segment z dużym, błoniastym znamieniem i z wyrostkiem pośrodku. Widoczna część aparatu kopulacyjnego ciemnożółta.

34. *Eudorylas fascipes* (ZETTERSTEDT, 1844)

Gatunek europejski. Z Polski dotychczas nie był podawany.

Materiał. Pojezierze Pomorskie: Szczecin, 10 VI 1908, 1 ♂, leg. E. SCHMIDT, det. G. SCHROEDER: *Pipunculus campestris* LATR., 10 VI 1916, 1 ♂, leg. G. SCHROEDER, Słupsk, 13–28 VI 1919, 4 ♂♂, 13–26 VI 1932, 2 ♂♂, leg. O. KARL et det.: *Pipunculus pratorum* FALL., 17 VI 1936, 1 ♂, leg. O. KARL et det.: *Pipunculus zonatus* (ZETT.).

Długość ciała 3–3,5 mm. Tył głowy brunatnoczarny, szaro opylony. Czoło wąskie, z gęstym, srebrzystobiałym opyleniem. Twarz podobnie opylona. Pierwszy i drugi człon czułków brunatny, trzeci człon szarozółty z białym opyleniem i silnie zaostroszony na końcu. Tułów szarobrunatny, śródplecze lekko rudawo opylone. Łopatki szarobrunatne. Boki tułowia jasnoszaro opylone. Skrzydła lekko przydymione, opalizujące. Przechwytki z szarozółtą główką. Nogi żółte, jedynie na udach występują szerokie, szarobrunatne przepaski.

Golenie z lekko zaznaczoną, ciemniejszą plamką pośrodku. Odwłok cały jasnoszaro opylony, jedynie tergity przy nasadzie nieco ciemniej opylone. VIII segment odwłoka duży, ciemnoszaro opylony, z dość dużym, owalnym znamieniem, umieszczonym z prawej strony (rys. 15).

35. *Eudorylas fuscipes* (ZETTERSTEDT, 1844)

Rozprzestrzeniony w całej Europie. Z Polski podawany z okolic Słupska i Gdańska (CZWAŁINA 1893, KARL 1935), z Tucholi (RÜBSAAMEN 1901), z Mazowsza (SZNABL 1881) oraz z Legnicy na Śląsku (BECKER 1897).

Materiał. Pojezierze Pomorskie: Szczecin, 7-10 VI 1910, 5 ♂♂. Pojezierze Mazurskie: Żabi Róg pow. Morąg, 6 VIII 1963, 1 ♂. Nizina Mazowiecka: Podkowa Leśna pow. Pruszków, 13 VIII 1953, 1 ♂; Puszcza Kampinowska, 6 VII 1954, 1 ♂, 9 VI 1955, 1 ♂. Wyżyna Małopolska: Czerwony Chotel pow. Pińczów, 23 VII 1956, 2 ♂♂.

36. *Eudorylas fuscus* (ZETTERSTEDT, 1844)

Zamieszkuje północną i środkową Europę. Z Polski podawany z Pomorza (KARL 1935) i ze Śląska (BECKER 1897).

37. *Eudorylas holosericeus* (BECKER, 1897)

Gatunek europejski. Z Polski wykazany ze Słupska na Pomorzu (KARL 1935).

38. *Eudorylas kowarzi* (BECKER, 1897)

Zamieszkuje środkową i południową Europę. Z Polski wykazany tylko ze Śląska (BECKER 1897).

39. *Eudorylas montium* (BECKER, 1897)

Znany z Europy Środkowej. Z Polski podawany z Tucholi (RÜBSAAMEN 1901).

40. *Eudorylas pratorum* (FALLÉN, 1816)

Gatunek europejski. Z Polski wykazany z Pomorza (KARL 1935), z okolic Krakowa (NOWICKI 1873), z Tatr (BOBEK 1890), Doliny Sądeckiej (GRZEGORZEK 1873, NOWICKI 1873) oraz z Przemyśla (BOBEK 1894).

Materiał. Pieniny: dolina Głębokiego Potoku, 18 IX 1964, 1 ♂.

41. *Eudorylas ruralis* (MEIGEN, 1824)

Rozprzestrzeniony w środkowej i południowej Europie. Z Polski podawany z Pomorza Wschodniego (CZWAŁINA 1893), Mazowsza (SZNABL 1881), z Tatr (BOBEK 1890) i Doliny Sądeckiej (GRZEGORZEK 1873, NOWICKI 1873).

Materiał. Nizina Mazowiecka: Zbójna Góra k. Warszawy, 7 V 1961, 1 ♂; Żbików pow. Pruszków, 5 VIII 1956, 1 ♀. Wyżyna Małopolska: Krzyżanowice pow. Pińczów, 22 VII 1956, 1 ♂. Nizina Sandomierska: Puszcza Sandomierska, 29 VII 1959, 1 ♀. Sudety Zachodnie: Szklarska Poręba pow. Jelenia Góra, VII 1919, 1 ♀. Pieniny, 15 VIII 1965, 1 ♀.

42. *Eudorylas subfascipes* COLLIN, 1956

Gatunek opisany z Anglii. Z Polski dotychczas nie wykazany.

Materiał. Bieszczady: Bereźki pow. Ustrzyki Dolne, 19 V 1970, 1 ♂.

Długość ciała 3,5 mm. Tył głowy czarny z szarobrunatnym opyleniem. Wzgórek przyoczkowy czarny, błyszczący. Czoło i twarz ze srebrzystoszarym opyleniem. Czułki czarne, trzeci człon ostro zakończony i srebrzysto opylony. Tułów brunatnoczarny, śródplecze i łopatki z szarobrazowym opyleniem, boki tułowia szaro opylone. Skrzydła lekko opalizujące, duże. Przechwytki z szarobrazową główką. Nogi żółtawe, uda z szerokimi, szarobrunatnymi przepaskami. Golenie pośrodku również z niewielkimi, ciemnymi plamami. Ostatni człon stóp szarobrunatny. Odwłok dość szeroki, szarobrunatny, na tylnych krawędziach tergitów jaśniejszy, szaro opylony. VIII segment (patrząc z góry) prawie trójkątny (rys. 16), z dużym błoniastym znamieniem dotykającym górnego brzegu segmentu. Przydatki w aparacie kopulacyjnym jasnobrazowe, wyraźnie wystające na zewnątrz.

43. *Eudorylas terminalis* (THOMSON, 1869)

Zamieszkuje całą Europę. Z Polski wykazany z Pomorza (KARL 1935), Tucholi (RÜBSAAMEN 1901) i z Legnicy na Śląsku (BECKER 1897).

Materiał. Pobrzeże Bałtyku: Międzyzdroje na wyspie Wolin, 12 VII 1964, 1 ♀. Pojezierze Pomorskie: Szczecin, 21 V–17 VII 1910, 2 ♂♂, 1 ♀. Nizina Mazowiecka: Skierniewice, 28 VI 1958, 1 ♀. Sudety Zachodnie: Góry Kaczawskie pow. Złotoryja, 23–24 VII 1961, 2 ♀♀.

44. *Eudorylas unicolor* (ZETTERSTEDT, 1844)

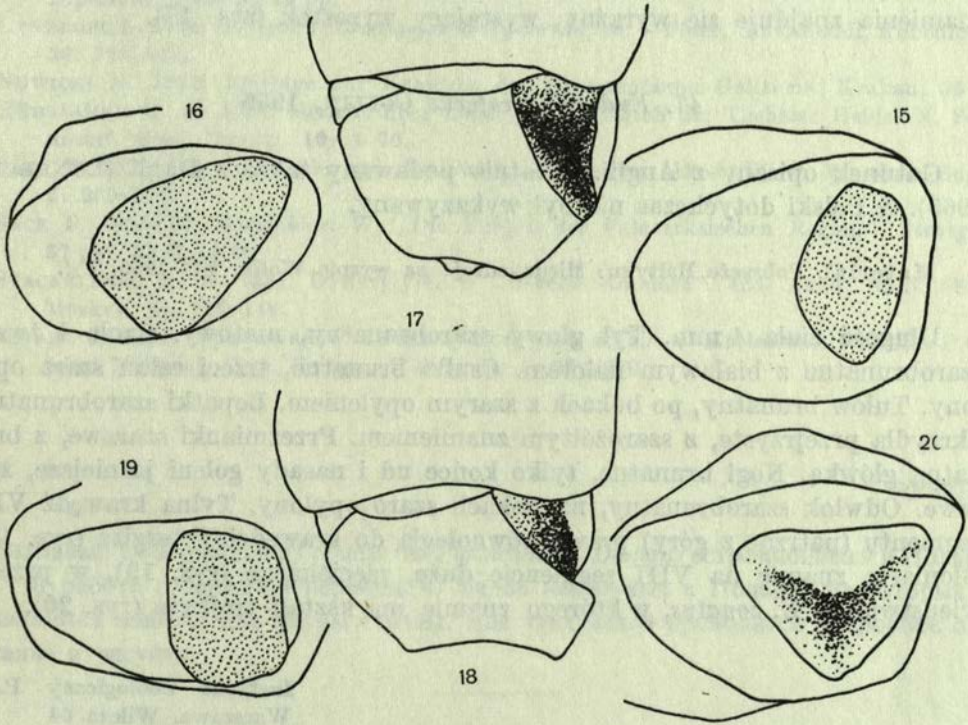
Gatunek europejski. Z Polski wykazany z Tucholi (RÜBSAAMEN 1901) i ze Śląska (BECKER 1897).

Materiał. Pojezierze Pomorskie: Szczecin, 27 VI 1911, 1 ♀. Bieszczady: Ustrzyki Górne pow. Ustrzyki Dolne, 30 V 1963, 1 ♂.

45. *Eudorylas zonatus* (ZETTERSTEDT, 1849)

Zamieszkuje północną i środkową Europę. Z Polski wykazany ze Słupska na Pomorzu (KARL 1935), Tucholi (RÜBSAAMEN 1901) i z Legnicy na Śląsku (BECKER 1897).

Materiał. Nizina Mazowiecka: Puszcza Kampinoska, 20 VI 1955, 1 ♂. Bieszczady: Dwernik pow. Ustrzyki Dolne, 25 V 1963, 2 ♂♂.

Rys. 15-20.

- 15 - *Eudorylas fascipes* (ZETT.), Słupsk, znamię na VIII segmencie odwłoka ♂.
 16 - *E. subfascipes* COLL., Bieszczady, znamię na VIII segmencie odwłoka ♂.
 17 - *E. zonellus* COLL., Szczecin, zakończenie odwłoka ♂ (z góry). 18 - *E. inferus* COLL., Międzyzdroje, zakończenie odwłoka ♂ (z góry). 19 - *E. inferus* COLL., znamię na VIII segmencie odwłoka ♂. 20 - *E. zonatus* (ZETT.), Bieszczady, znamię na VIII segmencie odwłoka ♂.

46. *Eudorylas zonellus* COLLIN, 1956

Gatunek opisany z Anglii. Z Polski dotychczas nie wykazywany.

Materiał. Pojezierze Pomorskie: Szczecin, 10 VI 1916, 1 ♂. Sudety Zachodnie: Szklarska Poręba pow. Jelenia Góra, VII 1911, 1 ♂, leg. G. SCHROEDER et det.: *Pipunculus montium* BECK.

Długość ciała 3–3,5 mm. Tył głowy szaro opylony. Trójkąt przyoczkowy czarny i błyszczący. Czoło i twarz szaro opylona z białawym połyskiem. Czułki szarobrunatne. Tułów szaro opylony, na śródpleczu lekko brunatny. Łopatki szare. Przechwytaki ciemnoszare. Nogi szarobrunatne, końce ud i nasady goleni żółte. Odwłok szarobrunatny, matowy, z jasnoszarymi przepaskami na tylnych krawędziach tergitów. VIII segment odwłoka wydłużony, z dużym, błoniastym znamieniem, obejmującym prawie cały koniec odwłoka. Pośrodku znamienia znajduje się wyraźny, wystający wyrostek (rys. 17).

47. *Eudorylas inferus* COLLIN, 1956

Gatunek opisany z Anglii. Ostatnio podawany także z Danii (LYNEBORG 1965). Z Polski dotychczas nie był wykazywany.

Materiał. Pobrzeże Bałtyku: Międzyzdroje na wyspie Wolin, VII 1906, 1 ♂.

Długość ciała 4 mm. Tył głowy szarobrunatny, matowy. Czoło i twarz szarobrunatne z białawym nalotem. Czułki brunatne, trzeci człon szaro opylony. Tułów brunatny, po bokach z szarym opyleniem. Łopatki szarobrunatne. Skrzydła przejrzyste, z szarżółtym znamieniem. Przechwytaki szarawe, z brunatną główką. Nogi brunatne, tylko końce ud i nasady goleni jaśniejsze, żółtawe. Odwłok szarobrunatny, na bokach szaro opylony. Tylna krawędź VIII segmentu (patrząc z góry) prawie równoległa do krawędzi V tergitu (rys. 18). Błoniaste znamię na VIII segmencie duże, pięciokątne (rys. 19), w przeciwieństwie do *E. zonatus*, u którego znamię ma kształt trójkąta (rys. 20).

Instytut Zoologiczny PAN
Warszawa, Wilecza 64

PIŚMIENNICTWO

- BECKER Th. 1897. Dipterologische Studien V. *Pipunculidae*. Berlin. ent. Z., Berlin, **42**: 25–100, 1 t.
BOBEK K. 1890. Przyczynek do fauny muchówek tatrzańskich. Spraw. Kom. fizyogr., Kraków, **25**: 218–242.
BOBEK K. 1894. Przyczynek do fauny muchówek Przemyśla. Spraw. Kom. fizyogr., Kraków, **29**: 114.

- COE R. L. 1966. *Pipunculidae*. W: „Handbooks for the identification of British Insects”, 10. London, 83 pp., 192 ff.
- COLLIN J. E. 1956. Scandinavian *Pipunculidae*. Opusc. ent., Lund, 21: 149–169, 19 ff.
- CZVALINA G. 1893. Neues Verzeichnis der Fliegen Ost- und Westpreussens. Osterprogr. Gymn., Königsberg, IV + 34 pp.
- ENDERLEIN G. 1908. Biologisch-faunistische Moor- und Dünen-Studien. Ber. westpr. bot.-zool. Ver., Danzig, 30: 54–238.
- GRZEGORZEK A. 1873. Uebersicht der bis jetzt in der Sandezer Gegend West-Galiziens gesammelten Dipteren. Verh. zool.-bot. Ges., Wien, 23: 1–12.
- KARL O. 1935. Die Fliegenfauna Pommerns. *Diptera, Brachycera*. Stettin, ent. Ztg., Stettin, 96: 106–159.
- LOEW H. 1870. Ueber die bisher auf der Galizischen Seite des Tatragebirges beobachteten Dipteren. Kraków, 18 pp.
- LYNEBORG L. 1965. 9. *Diptera: Brachycera & Cyclorrhapha* – Fluer. Ent. Medd., København, 30: 201–262.
- NOWICKI M. 1873. Beiträge zur Kenntnis der Dipterenfauna Galiziens. Krakau, 35 pp.
- RÜBSAAMEN E. H. 1901. Bericht über meine Reisen durch die Tucheler Heide. N. Schr. naturf. Ges., Danzig, 10: 1–70.
- SACK P. 1925. Die Zweiflügler von Bialowies. Abh. bayer. Akad. Wiss., München, Suppl. 5: 259–277.
- SACK P. 1935. 32. *Dorylaidae*. W: „Die Fliegen der Palaearktischen Region”. Stuttgart, 57 pp., 23 ff., 3 tt.
- STACKELBERG A. A. 1951. Dvukrylyje. W „Uščelje Kondara”. Izd. Akad. Nauk SSSR, Moskva, pp. 129–148.
- SZNABL J. 1881. Spis owadów dwuskrzydłych zebranych w Królestwie Polskim i Guberni Mińskiej. Pam. fizjogr., Warszawa, 1: 357–390.

РЕЗЮМЕ

[Заглавие: Обзор видов из семейства *Pipunculidae* (*Diptera*) встречающихся в Польше]
 В работе содержится перечень 47 видов найденных в Польше, из которых 13 являются новыми для фауны страны. Для этих видов приводится подробное описание и рисунки.

ZUSAMMENFASSUNG

[Titel: Übersicht über die polnischen Arten der Familie *Pipunculidae* (*Diptera*)]
 Die vorliegende Arbeit enthält eine Liste der 47 in Polen festgestellten Arten, unter denen 13 neu für die Fauna des Landes erscheinen. Für diese Arten wurden genaue Beschreibungen und Abbildungen angegeben.

... die polnischen Arten der Familie Pignatellidae (Diptera).
 Die vorliegende Arbeit enthält eine Liste der 47 in Polen festgestellten
 Arten, unter denen 13 neu für die Fauna des Landes erscheinen. Für diese
 Arten wurden genaue Bestimmungen und Abbildungen angegeben.
 Redaktor pracy — dr hab. A. Riedel

NUMMERTABELLE

... die polnischen Arten der Familie Pignatellidae (Diptera).
 Die vorliegende Arbeit enthält eine Liste der 47 in Polen festgestellten
 Arten, unter denen 13 neu für die Fauna des Landes erscheinen. Für diese
 Arten wurden genaue Bestimmungen und Abbildungen angegeben.

Redaktor pracy — dr hab. A. Riedel